

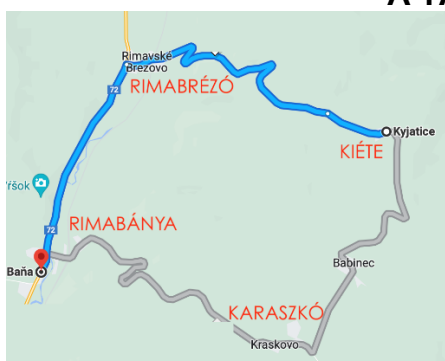
ICOMOS HÍRADÓ

a Magyar Nemzeti Bizottság közleményei

30. évfolyam – 6. szám

2022. december hó

A TARTALOMBÓL

Gömöri középkori utak I.

Atadták a megújult dégi Festetics-kastélyt

**ICOMOS Közgyűlés – Bangkok
2022 október 25-30**

**Kőszegi templomtúra az ICOMOS fiatalokkal
2022 november 12**

**ICAHM konferencia – Dublin
Beszámoló**

***Búcsúzunk....*
Elhunyt Rezi Kató Gábor**

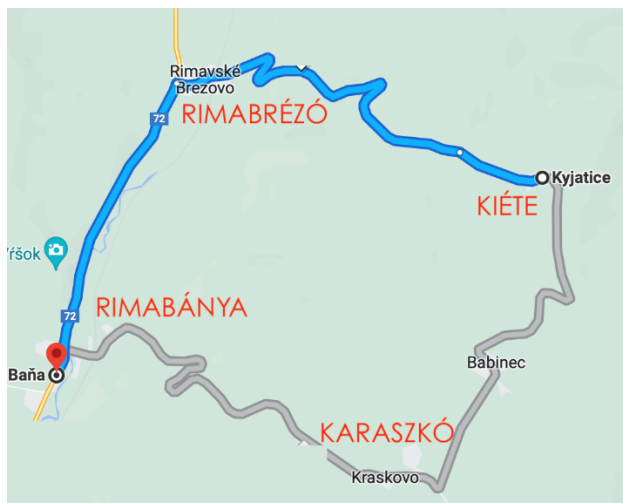
GÖMÖRI KÖZÉPKORI UTAK

Az ICOMOS Falképbizottság szakmai programja
2022. október 14-16.

Az Európai örökség részévé vált felvidéki gótikus templomok falképei (első rész, a rimai körút)

Falképbizottságunk közösen, a Szlovák Restaurátorkamarával az MNM Esztergomi Vármúzeumával, több helyi múzeummal, műemlékvédelmi és művészeti nonprofit intézmény segítségével, a Studiolo Műhellyel szervezte az eseményt, melyen több mint 15 helyszínen vettünk részt. Emiatt, a hihetetlenül izgalmas objektumokat több részletben, gyönyörű freskós képekkel mutatjuk be, mert egyszerűen nem fér bele egyetlen számba. A találkozó fő témája ennek a kiválasztott tematikus "falképes útvonalnak" a bemutatása, most Gömör (valamikor) Vármegye középkori templomainak falképeivel, ezek szakmai ismertetéseivel, előadásaival. Ez a valamikor Magyarországhoz tartozó terület, mindenképpen egy mindenki számára megismerendő, izgalmas, nemcsak falképes szakembereknek való helyszín.

Már 2011-ben, a Nemzetközi Bizottság elnökeként, tagjainkkal különös figyelmet szenteltünk a „Falképes Útvonal” témának, így a Firenzei majd később az Esztergomban rendezett konferenciánk központi témája is ez volt. Egyrészt fontosnak tartottuk az ilyen jellegű "táji" rendszer bemutatását az egyes falképeknek vagy akár falképegyütteseknek, másfelől megkezdtük egy olyan összefogó "világ-dokumentáció" létrehozását, mely egységes elvek szerint készül. Az előző évek során számos ilyen utat dokumentáltunk, Matera térségétől, egészen San Franciscoig. Nem kell talán indokolni, hogy az Európai csoporthoz miért állnak közelebb a középkori freskós emlékek, így ismét egy különleges számunkra nagyon kedves régióra szavaztunk. A Gömöri „Falképes Út” egyrészt földrajzilag, másrészt készítési periódus miatt lett tematikusan kiválasztva. Különösen fontosnak tartjuk a „közös” múltú helyszínen való együttműködést a Szlovák Restaurátor kamara szakembereivel, mivel az eddig is nagyon jó viszonyt, tovább mélyíthettük szakmailag és emberileg is egyaránt. A bejárható templomok végleges kiválasztását hosszú mérlegelések után határoztuk meg. A mostani rendkívül sűrű program alatt megtekintett helyszíneket négy csoportra, egységre lehet osztani. Mivel egy- egy ilyen egység is hatalmas témát ölel fel, a helyi történetekkel, restaurálásokkal, annak technikájával, illetve a most folyó restaurálások eredményeivel, több helyszíni előadással, bele is kezdenék a Gömöri terület RIMAI KÖRÚTJÁNAK

A Rimai Körút:
Rimabánya, Karaszko, Kiate, Rimabrezó

ismertetésébe.

Gömör Vármegye az 1000 éves Magyar Királyság közigazgatási egysége a Felvidék déli részén, a Sajó mellékfolyói között, amelynek székhelye Rimaszombat ill. Rozsnyó városa volt.

Egyház-szervezetileg a középkorban, 1776-ig az Esztergomi egyházmegye része volt.

A jó mezőgazdasági adottságok mellett, a valamikor rendkívül jómódú bányavidék, gazdagságát ma a középkori templomaiban fennmaradt falképek tükrözik. A vidék elszegényedése valahol a szerencséje is volt e templomoknak, a történeti Magyarország egykori legfejlettebb (Gömör-Kishont) részét elhanyagolta a sors, falképei viszonylag épen maradtak a különböző elfedő rétegek alatt.

A 16. században többnyire protestáns hitre áttért lakosság a falképeket lemeszeltette. Csak a 19. század utolsó évtizedében indultak meg a kutatások a falképek feltárására, Gróh István irányításával. A rozsnyói gimnázium rajztanárának - majd később az Iparművészeti Főiskola tanárának - tevékenységéhez köthető a gömöri középkori falképek feltárásának és dokumentálásának nagyrésze. A falképek egy részét az akkori elvárások szerint restaurálták, mely a kontúrok megerősítésével, és rajzi kiegészítésekkel is járt. Utána több kutatás is folyt a 70-es évektől a mai napig, különböző szakaszokban.

jelenleg is folynak restaurálások, és most lehetőségünk volt a legújabb feltárásokat is megtekinteni, megvitatni.

Rimabánya, ahogy a rimai kör összes falképes temploma az Európai Örökség részévé vált. Ez nagy reményeket ad, hogy a jelenleg igen vegyes képet mutató beavatkozások, jelenlegi állapotok, talán magasabb színvonalon tudnak folytatódni, jut majd a térségbe megfelelő anyagi támogatás. Az egyes templomokban már a mai technikai színvonalon folyó restaurálási munkák kiterjedhetnek az egész térségben. A ma evangélikus rimabányai templom eredetileg kívülről és belülről is festett volt.

Rimabánya,
Mézes Árpád felvidéki restaurátor, Prokopp Mária, Wierdl Zsuzsa

Köpenyes Mária (?) nyoma
a Déli homlokzaton, 2022 október

A külső festésből mára alig maradt valami és az is több helyen teljesen elvált a felülettől. Köszönhető ez egyrészt az időjárásnak kitett védetlen felületeknek, másrészt a felhordott káros anyagoknak is. A mai napig sajnálatosan használt cement alapú beavatkozások, kiegészítések, vakolatjavítások és szélezések mentén világosan látszik a folyamatosan pusztuló felület. Ezeket Groh részben 1893-ban tárta fel, a teljes restaurálásra azonban csak 1956- 58 között került sor.

A külső festések az „utolsó pillanatban vannak”, ha nem kerülnek azonnal restaurálásra, pár éven belül már a nyomukat sem fogjuk tudni felfedezni.

A szentélyben a diadalív keleti oldalán, valamint az északi falon és a pasztofórium fölött maradtak fenn falképek.

A diadalív fölötti legfelső sávban Jézus elfogatása látható Jézus és Júdás alakjával, balra Péter amint éppen levágja Malchus fülét, jobbra pedig az Olajfák hegyének sematikus ábrázolása.

Alatta az ív bal oldalán Szent György palástos lovagként, lábainál a sárkánnyal, jobb oldalon Szent Barbara áll a bányászok patrónusa, toronnyal a kezében.

Jézus elfogatása, Szent György és Szent Borbála, a bányászok védőszentje

A templom talán legérdekesebb és egyben megmaradt freskója a hajó északi falán található Szent László-legenda. A mozgalmos kompozíció a hősiességet és a lovagi életet dicsőíti, lovakkal harcoló vitézekkel, tornyokkal. A freskó tónusa sárgás-szürke, foltos, kicsit zavaros tömítésekkel és retusokkal, feltehetően több kiegészítéssel. Középen a magyar és kun lovasság cserhalmi ütközete található. A karaszközi templomban egy jóval nyugodtabb ábrázolás látható. A Szent László-legenda alatti sávban bekeretezett mezőkben, Árpád-házi szentek képei maradtak fenn, de a legtöbbje már elpusztult.

Szent László legenda a hajó északi falán

A beltérben a karzaton kívül értékes fa kazettás mennyezet is található 1783-ból, melyet most restaurálnak, így jelenleg nem látható.

Második állomásunk **Karaszko** volt. A gömri középkori festett templomok műemléki felújításának legutóbbi szakasza még a 80-as években kezdődött meg. Ennek keretében valósult meg a karaszközi és kiettei templom átfogó műemléki helyreállítása, beleértve a falképek-, a belső kiképzés és felszerelés restaurálását is. Az utóbbi években az említett értékes műemlékek igényes helyreállítási, illetve felújítási munkálatainak finanszírozása, akár a tulajdonosok, akár az állami költségvetés részéről tekintjük, messziről sem közelíti meg a valós szükségleteket. Ugyanakkor a műemlékek többsége és a falképek jelentős része – megmentésük és a jövő számára való megőrzésük érdekében – azonnali szakszerű beavatkozást igényel.

Karaszko, erősített fal és az 1657-ben emelt fa harangláb.

Az evangélikus gyülekezet használatában lévő koragótikus templom, egy régebbi objektum helyére, a 13. század utolsó harmadában épült, majd a 15. század folyamán fallal erősítették meg. A kerítőfalon belül áll az 1657-ben fából épült harangláb.

Egyhajós templom, egyenes szentélyzáródású, a hozzáépített sekrestyébe gótikus ívelt kőportál nyílik. A szentélyt keresztbordás mennyezet fedi, a templomhajót festett kazettás mennyezet takarja. A falképek a szentély mennyezetét és oldalfalait, a diadalívet és a templomhajó északi oldalát borítják.

A freskók a 14. század 60-as és 70-es éveiben keletkeztek, egyes részeinek alkotója feltehetően a Martonházi (Ochtinai) szentély Mestere. A falképeket a 20. század első felében fedezték fel, és először 1905-ben restaurálták. A külső és beltéri freskók teljes restaurálását 1983-85-ben Josefík J., Žucha I, és Székely László végezte. A falképek világosabb tónusúak mint Rimabányán, felületük egyértelműbb, és már határozottabb restaurálást képvisel. A szentélyben középen, a mandorlában ábrázolt Áldó Krisztus képe dominál. különleges ábrázolás Ábrahám aki kendőben tartja az üdvözültek lelkét.

Ábrahám az üdvözült lelkekkel

A diadalív mellett Oltalmazó Szűz Mária és a Mihály arkangyal képével ábrázolt Utolsó ítélet látható.

A Mária-ciklus a hajó északi oldalán folytatódik a Háromkirályok imádásával, púpos lovakként ábrázolt tevékkel.

A hajó északi falának felső sávjában ismét a teljes Szent László-legenda jelenik meg, de itt sokkal nyugodtabb tisztább formában. A falfestmények láthatóan sokkal jobb állapotúak mint Rimabányán.

Karaszko, templombelső a falképes csoporttal

Kiéte, vagy Kiette, szintén evangélikus templom, a 13. század végén, a 14. század elején épült. Egyhajós, nyújtott szentélyű, hozzáépített sekrestyével és toronnyal. A templomot reneszánsz, kazettás, virágmintás mennyezet fedi, 1637-ből, ami a karzaton is megtalálható.

A Kíetei templombelső későgótikus portálja

A Kíetei templom későgótikus portálja

A szentély falain látható 14. századi falképek apostolok és szentek alakjait örökítik meg, de Kietéről azonnal a monumentális Utolsó ítélet egyedülálló jelenete jut eszünkbe. A templomhajó északi falát a 15. század első feléből származó hatalmas kör alakú freskó, közepén Krisztus alakjával, számos alakkal és dramatikussággal történettel, dinamikus, élénk megfogalmazásban szól a kárhozat és a megdicsőülés lehetőségeiről. (KÉP 9.)

Falképek borítják a diadalívet, és töredékekben a templomhajó déli falát is. A falképeket 1986 és 1991 között restaurálták, közelről rengeteg retust, tónus kiegészítést, vonalerősítéseket fedeztünk fel. Bár a falképekért mentünk, mindenkit lenyűgözött a templom eredeti, jó állapotú mivesz bejárati faajtaja.

„vonalkázó” retus

A Kíetei templombelső későgótikus portálja

A Rimai körutunk utolsó állomása **Rimabrézó** volt. A ma szintén evangélikusok által használt templom a 13. század utolsó harmadában épült. A 19. század végén a hajó déli oldalán kibővítették, kiszélesítették. Az eredetileg egyhajós templom nyújtott szentéllyel van ellátva, amely keresztbordás lefedésű. Az átépítéseknek hála a mésszel lekent falakon középkori freskókat találtak, falain és mennyezetén fennmaradt falképek a 14. század utolsó harmadából származnak. Szűz Mária és Krisztus életét, szentek alakjait, az evangélisták jelképeit ábrázolják. A szentélyt két sávban Mária élete díszíti. Az északi fal alsó sávja Szűz Mária halálát ábrázolja, fölötte a régióban ritka, itáliai-bizánci motívumot láthatunk: Szűz Mária mennybemenetelét Krisztus mandorlás alakjával, melynek térdén Mária lelkét szimbolizáló kisgyermekfigura áll. A jelenetet négy stilizált angyal veszi körül.

Rimabrézó, az eredeti keresztboltozatos régi szentély elhelyezkedése az ív falán megmaradt freskókkal

Mária mennybemenetele

A déli fal az átépítéskor nagyrészt elpusztult, a kutatásokkor azonban előtűnt az általános nagy Mária tiszteletet jellemző, karjában gyermeket tartó madonna, akihez kosarakban ajándékot hozó nők közelednek.

Ezzel a kedves képpel fejezzük be Rimai „utunkat” és szeretnénk mindenkinek Boldog Karácsonyt kívánni!

Wierdl Zsuzsanna

(fotók: Wierdl Zsuzsanna)

2022. november 8-án került sor a Nemzeti Kastélyprogram és Nemzeti Várprogram keretében megújult dégi Festetics-kastély ünnepélyes átadására:

Egyszerűségében fenséges

Micsoda varázslatos élmény lehetett valaha, ahogy a fasorral szegélyezett, tizenkét kilométeres, nyílegyenes postaúton végigördülő fogat utasai előtt kitárulkozott a díszudvart büszkén uraló, U alakú, kocsifelhajtós, portikuszos kastély impozáns tömbje!

Dégen járunk, a sokat látott, sokat megélt és a mostanában méltó odafigyeléssel és érzékeny műemléki gondossággal megújított Festetics-kastélynál, amely ugyan jó ideje már nem a Veszprém irányából az Ecsi-pusztai majorsági épületétől induló egykori út felől, hanem oldalról, onnan közelíthető meg, ahonnan valaha a cselédség, a személyzet közlekedett. Persze a kastély, előtte az évszázados kocsányos tölgy földig ereszkedő ágaival így is őrzi egykor volt drámai monumentalitását. Az érkezésről nem véletlenül meséli kísérőm, Garaguly Kinga, a felújítás vezető építész, hogy ha ő visz valakit autón, néha megteszi, hogy csukott szemmel rávezeti a régi útra, onnan pillantsa meg a házat, hiszen teljes egységében így fogadható be. Úgy véli, minden érkezésnek megvan a maga dramaturgiája, a rávezetés fontos, immateriális műemléki érték, valójában ez is a műemlékvédelem feladata lenne, ám erre a kérdésre alig van az építésznek ráhatása.

És ezt már akkor teszi hozzá, amikor a hátsó, a kastélyparkra, a szerpentintóra néző nyolcoszlopos portikusszal magasodó homlokzat előtt, a zúzottkővel borított enyhe lejtésű, kő pofafallal kísért rámpáján állunk. Különös érzés, mintha minden szakmai törvényszerűségnek ellentmondva, gondolkodásában, képi megjelenésében ez a befelé tekintő épületrész lenne a fontosabb.

A klasszicizmus igézetében

Pollack Mihály valószínűleg első és típusteremtő klasszicista alkotása, amelyet jó néhányan a Nemzeti Múzeum előképének is tekintenek, valamikor a XIX. század legelején épült. Az eredeti építési terveknek, iratoknak nem maradt nyoma. Ybl Miklós Pollack-életrajzából való az utalás: „...többek között Dégen gróf Festeticznek egy nagy kastélyt tervezvén és építvén...” Korábban úgy tartották – így vélték még olyan szaktekintélyek is, mint Zádor Anna művészettörténész és Rados Jenő építész –, hogy valamikor a húszas években épülhetett. Utóbb a tudományos kutatások – ezt fogalmazta meg Sisa József művészettörténész kastélymonográfiájában – mégis arra engedtek következtetni, s ezt erősítették meg Pichardt Károly dégi plébános feljegyzései is, hogy a kastély a XIX. század első évtizedében épült, tulajdonosai 1815-ben már bizonyosan lakták.

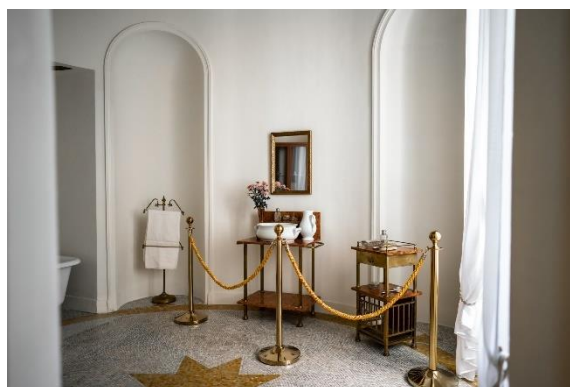
Antonius Festeticus
de Tolna.
S. C. et R. Apost. Maj. Camerarius.

kastély építése táján újították fel, a kis katolikus plébánia helyén pedig akkoriban épült a főhomlokzatával a kastély felé néző, klasszicista templom, valószínűsíthetően ugyancsak Pollack Mihály tervei nyomán.

Már a klasszicizmus igézetében született, de a még barokkos alaprajzú, hossz tengelyre szerveződött kastély főbejáratánál, a kocsi felhajtón – ahol a korabeli kötömbdobogók és kőlépcsők pontosan érzékeltetik a hintón vagy lóháton érkezők fogadásának módját – belépés előtt Garaguly Kinga arról beszél, az építészet lassú műfaj, a házak megadó türelemmel várják egyedi sorsuk beteljesülését. „A dégi kastély életében a pusztítás évtizedei – magyarázza az építész –, amikor a második világháború idején német, majd szovjet hadikórházat telepítettek ide, az eredeti berendezést széthordták, a díszteremben lóistállót rendeztek be, a levéltár irataival, a könyvekkel fűtöttek, majd minisztériumi üdülő, gyerekotthon foglalta el a házat, beivódtak a falakba, a szerkezetekbe. Építéskori felület kevés maradt meg, de amikor nekiláttunk a munkának, még ki lehetett hámozni mikor, mi történt, hogy változott az eredeti tér, az anyag. Ahogy lekerültek az újabb burkolatok, takarások, mint a ruhák, fokozatosan bontakozott ki eredeti valóságában az épület, betegségeivel, gyengeségeivel együtt. Igyekeztünk a lehető legnagyobb tisztelettel és szeretettel bánni a házzal, a legszükségesebb, legkisebb rombolással járó javító beavatkozásokat végeztük el. Különlegesen őriztük azt a kevés eredeti felületet, például az érkezési portikusz teraszának még a Festeticsek lába által kikoptatott burkolatát, mert ezek tudják megadni a hitelességét az épületnek. Ezek voltak az igazodási pontjaink, hozzájuk állítottuk be a többi felület milyenségét, a harmonikus összkép elérése érdekében. Nagyon meg kellett gondolni, milyen anyagokat használunk, mert a mai építőipari anyagválaszték nagy része az új épületekre optimalizált, az építőipari általános gyakorlat, tisztelet a kevés kivételnek, a steril látszattökéletességre törekszik.” A megújult kastély hűvösen elegáns, monokróm törtfehér színe festőrestaurátori kutatás nyomán, Pollack más épületeinek tanulmányozásával született. Garaguly Kinga alkotótársaival árnyalatok sokaságából választotta ki azt a tónust és anyagminőséget, amely majd kiteve az időnek és időjárás viszontagságainak is, együtt tud élni az eredeti, megőrzött részletekkel. Úgy mutatva a megújulást, hogy közben láttatja a múlt kopottas voltát is. Nem kis feladat volt a százhetvenhat ablak helyreállítása, ahogy az építész mondja, a keretek, az üvegezés, a zsaluk, a vakablakok a nyílászárók történeti fejlődését is megmutatják, minden korszakból megőrizve „tanúablakokat” úgy, hogy az összkép egységes legyen.

Rejtőzködő termek

A kastély főszárnyának földszinti térkompozíciója, amely az előcsarnokon átvezetve a kert felé tárulkozó tágas ebédlőből (a kastély életének későbbi korszakában szalonból) két irányba, egymásba nyíló teremsorral szimmetrikusan szerveződik, lenyűgöző. A kilenc helyiségből álló, hetven méter hosszú enfilade hagyományos szerkezete azonban Dégen váratlanul egyedi arcot ölt. A díszterem itt nem a kastély központi tengelyében, a portikusz mögött helyezkedik el, hanem a teremsor nyugati végén, a főszárny sarokrizalitjában szinte rejtőzködve, de mindenképpen lezárva azt. A két emelet magasságot elfoglaló, lapos kupolás, ellipszis alakú, négy, félköríves fülkével bővített, sárga-szürke marmarvány borítású terem falpilléire a tükrök fölött kiterjesztett szárnyú sasok díszelnek. Ezek valószínűleg az 1920-as évek végén, Festetics Sándor kívánságára kerülhettek fel. Az építész arról beszél, hogy az itt megforduló katonák célba lőttek a domborművekre, ezért a most láthatók, az eredetiek rekonstrukciói.

Valóságálatot kínálhat a terem színekompozíciója is a históriának, amely szerint a szabadkőműves Festetics Antal, aki előbb, akárcsak apja és bátyja, a *Nagyszívűség* páholy, utóbb a *Hét csillag*, majd az *Egyesüléshez* címzett páholy tagja lett és a *Ferenc az őrködő oroszlánhoz* ó-skót páholy lovagja volt, a mozgalom betiltása után is titkos összejöveteleket tarthatott a nagyteremben. Ezzel a terem „félreeső” elhelyezése is magyarázható. Így vagy úgy, a nagyteremnek a ház keleti rizalitjában van egy hasonlóan ovális, ám kis méretű párja. Pollack egyébként más épületeibe is szívesen tervezett ovális tereket. A legendárium szerint, amikor 1795-ben Ferenc császár betiltotta a páholyokat, Festetics Antal Aigner Ferenc Ádámtól megvette, és itt őrizte a Habsburg Birodalom összegyűjtött szabadkőműves iratait. S tény, Abafi (Aigner) Lajos történész ezek alapján írta meg a XIX. század végén az osztrák-magyar szabadkőművesség históriáját. Nos, akadt olyan feltételezés, amely szerint ezeket az iratkötegeket rejthette a csak a főhálószobából megközelíthető díszes, kupolás kabinet, a bálterem kicsinyített mása, az épület rejtett zugában. A levéltárra ugyanakkor mindössze egyetlen műemléki leltárban található utalás, az viszont azt jelzi, hogy a teremsor későbbi, tenispálya felőli végében volt. Ami viszont bizonyos, a kisebbik ovális teret Festetics Sándor fürdőszobává alakította felesége számára, nagy valószínűséggel akkor került padozatának burkolatába a szabadkőművesek nyolcágú aranycsillaga is. Ahogy Festetics Sándor ténykedéséhez köthetők az egykori szabadkőművességre utaló látványos jelek is: a ház homlokzatán a lunettákban a sugárzó napkorongba foglalt maszk, a díszteremben a tükrök fölötti sasok.

Az egykor volt és a jelen

A megújítás első feladata a történeti térkompozíció visszaállítása volt, hogy az új funkció megőrizze a kastély egykori életének hangsúlyait, a párhuzamok alapján új léttel telíthesse meg a termeket, hogy a látogató, ha végigjárja a házat, a Festetics vendégének érezhesse magát. Ehhez sor került a méltatlan hasznosítás idején emelt válaszfalak elbontására, a befalazott ajtónyílások kibontására, a munka része volt a falszövetkutatás, a falkép restaurálás, másutt rekonstrukció, a különbség jól érzékelhető az egykori ebédlő, ma kávézó feltárt és konzervált, az építési időre emlékező falszakaszán, illetve a rekonstruált mennyezeti díszítésen.

Utolsó tulajdonosai 1944-ben hagyták el a kastélyt, s azután nemcsak a méltatlan használat pusztította az épületet, széthordtak belőle mindent. Most, a kastély felújítása idején a berendezés kialakításánál a szándék az volt, ne tegyenek úgy, mintha mi sem történt volna, újonnan beszerzett bútorokkal ne akarják azt a látszatot kelteni, itt minden úgy van, ahogy valaha, a kastély lakóinak idején volt.

A turisztikai programban ennek a gondolatnak a jegyében vezet végig a kiállítás a ház történetét, bemutatva a már 2015-re, Alföldy Gábor tájépítész tervezésével és vezetésével nagyszerűen megújult kastélypark történetét, utalva Splényi (Splény) Amália és József bátyja maguk gyűjtötte herbáriumára, a későbbi periódusok berendezéseire, kiemelve Festetics Sándor idejének átalakításait. Ám a finoman szólva is dicstelen politikai szerepvállalásairól ismert grófnak elsősorban a sport és az autók iránti rajongását hangsúlyozza a kiállítás. A felső szinten interaktív tárlat (kurátora Aczél Eszter) igyekszik bevezetni és beavatni a látogatót a szabadkőművesség honi és külföldi világába. Ha talán akadnak is aggályok a berendezéssel, netán a kiállításokkal kapcsolatban, s nincsenek kétségek afelől sem, hogy bármily fontos lenne, sok időbe telik még, mire sor kerülhet a kiskastély, a narancsház, az egykori barokk kúria, netán a felvezető út helyreállítására, mégis kétségtelen, hogy a Festetics-kastély és parkja, benne a Hollandi-ház (Gábor&Svejkovszki építésziroda) és a szivattyú-ház (Fekete J. Csaba) életre keltésével különleges érték született, talán nem túlzás azt állítani, ez a Nemzeti Kastély- és Várprogram csúcsteljesítménye.

Ez a megújulás éppen arról szól, és azt mutatja hitelesen, hogyan élhetnek együtt a régi idők a ma valóságával, hogyan újulhat meg úgy az évszázadok nyomait hordozó épület, hogy a látogató a falakon, a falakban a maga valóságában érezze a múlt üzenetét. Ez volt a műemlékhez értőn és érzően, tisztelettel és finom tapintattal nyúló építész nagy kihívása, ahogy Garaguly Kinga fogalmaz: *„Dég számomra a folyamatosan változó világban a korszakokon túlnyúló, klasszikus értékrenden alapuló eszmeiség, a nyugodt, egyszerű, tiszta szépség és harmónia megtestesítője. Szükszavú és tárgyilagos, világos és gesztusoktól mentes. Érthető. Hosszú élete során összetett szellemi és tárgyi rétegei alakultak ki, ehhez kapcsolódní, hozzátenni valamit a leginspirálóbb, legfelelősebb műemléki munka.”*

Róna Katalin

(fotók: Nemzeti Örökségvédelmi és Fejlesztési Nonprofit Kft.)

Megjelent az *Országút* 77-78. számában (2022. december 16.)

Kőszegi templomtúra az ICOMOS fiatalokkal – 2022 november 12

Tejfehér ködből indultunk aznap kora reggel az ország nyugati feléből a Budapest-Tatabánya-Győr-Sopron vonalra itt-ott felcsatlakozva, hogy 10 órára verőfényes napsütésre érkezzünk Kőszegre a Jurisics téri kúthoz. A 2022. november 12-ei templomtúrára Sarkadi Márton építész meghívása jóvoltából kerülhetett sor, akinek idén másodjára élvezheti jó előadókészséggel párosuló szakértelmét a csapat. Január elején még Jákon találkoztunk, ő amint ott a nagyszabású felújítási munkák révbe értek Kőszegen vette fel a lantot több ponton is. Az itteni munkáiból kaptunk ízelítőt az ezen a kis távolságon belül négy templomot felölelő tartalmas szakmai napon.

(fotó: Veöreös András)

Gyülekezés a Jurisich téren

A szakmai program első állomása a Szent Jakab templom volt. A templom felújítása egyelőre a kutatási fázisban van. (Emlékeztetőül, a műemlék-helyreállítás ideális lépései a következők: 1. tudományos kutatás és értékleltár készítés, 2. műszaki állapotvizsgálat, 3. tervezési program összeállítása és tervezés, 4. engedélyeztetés, 5. építőipari kivitelezés és képzőművészeti restaurálás, 6. karbantartás.) A templom körül és belsejében jelenleg a régészeti feltárás folyik, ráadásul – valószínűleg országosan is szinte egyedülálló módon – tervásatás formájában, vagyis az ásatás célja „pusztán” az építéstörténet minél alaposabb megismerése és a helyreállítás megtervezéséhez adatok szolgáltatása. Az eddigi eredményeket Papp Ildikó régész mutatta be. Előkerült a korábban itt álló minorita templom néhány alapfala, két rétegben barokk téglapadló, több kriptá. A kutatás eddigi eredményei egyelőre inkább újabb és újabb kérdéseket vetnek fel az építéstörténettel kapcsolatban, melyek megválaszolását, a pontos építéstörténet megismerését az ásatás befejezése után elvégzendő, a felmenő szerkezeteket is vizsgáló falkutatást követően remélik a szakemberek.

(fotó: Veöreös András)

A feltárt maradványok tanulmányozása a Szent Jakab templomban

A Jurisich tér másik templomában, a Szent Imre templomban szintén megkezdődött a kutatás. Itt a falfelületeken festő-restaurátori- az oltárokon és fa berendezéseken farestaurátori kutatás készült. Ezek eredményei alapján a XX. századi, művészi értékét és esztétikai minőségét tekintve egyaránt kérdéses díszítőfestés alatt a falakon nem került elő számottevő festett réteg, a kutatóablakokban egyelőre csak töredékek láthatók. Az oltárok jelenlegi besötétedett lakkrétege alatt azonban egy XIX. századi-, ez alatt pedig az eredeti, barokk kori színek a teljes felületen megvannak. A helyreállítás dilemmája a legértékesebbnek tartott, legkorábbi réteg feltárása, ezzel a későbbi réteg elpusztítása versus a barokk díszítés meglévő rétegek fölötti rekonstruktív újrafestése között ingadozik.

(fotó: Kolláth Mária)

A Szent Imre templom megtekintése

A Jézus szíve templom állványrengetegbe burkolózott tornyához ebédidőben érkeztünk. Lehetőségünk nyílt a toronysisak alsó szintjéről csodálni a városra nyíló kilátást. Az állvány teherbírása és a hely adottságai miatt két csoportot alkottunk, a fizikai szükségleteik által jobban sürgetettek vagy éppen a türelmesebbek (?) először ebédnek való után néztek a téren, kihasználva az időt, míg az elsőnek útnak indulók visszahozták a munkavédelmi sisakokat és a liftet a kiindulópontra, az elzárt építési területre.

A magasság leküzdésével azok is megpróbálkoztak, akiknek ez nem komfortzónájuk. A toronysisak alsó traktusának beázás miatt elkorhadt sárgerendái a 27 méter magas sisak alsó pontján még csak 4 cm-es magasságkülönbségből fent közel 40 cm-es függőleges tengelytől való kitérést eredményeztek.

Az anomália rendezésére a közeljövőben tesz kísérletet a mérnök csapat. Az előkészületek, mérések, az emelőszerkezet tervezése már előrehaladott állapotban vannak, a nagy emelés és az alsó szerkezetcsere úgy két hétre tervezett eseményének tervezett dátuma óvatosságból vélhetően nem lesz publikus. Az összetett geometriájú templomtető szerkezet a szokásos kritikus helyeken beázásokkal terhelt, a jelenlegi palafedés helyett a Prefa homlokzati kiselemes rombusz héjalását tervezik. A horgany díszműbádogosmunkák látványos részét képezik majd a felújításnak, melyre a mester már kiválasztásra került.

(fotó: Veöreös András)

A világ tetején. A csoport a Jézus szíve templom tornyának állványzatán

A feltároló látványtól és a további kérdéseinktől nehezen szabadulva szinte egytől-egyig az állványon való lemászást választottuk a Geda gyorsasága helyett, hogy szintről-szintre testközelből megismerhessük a Zsolnay színes cserepeket, a műkö homlokzati díszítéseket és keretezéseket, a színes üveglakokat, a galambtüskék és a természet térhódításának csatáját a homlokzati részletekben.

Testünk megjutalmazása után újra egyesült a csapat, hogy a csigalépcsőn át a turistákat gondosan kicselezve a padlástérben – átkelve a meredek bordázott csúcsíves boltozatok hegyhátainak vonulatán a huszártoronyig – tanulmányozzuk a megoldásra váró tetőszerkezeti kihívásokat

A közös, határozott távozási tervet kicsit felülírva kisebb létszámban kincset leltünk a toronyóra barokk szerkezetét rejtő ajtón is, melynek a haranghoz kapcsolódó megsárgult felrajszögezett újságkivágásai igazi kordokumentumok.

Bár a kora délelőtti induláskor még a hosszabb sétányira tervezett kálváriát is meg szeretnénk volna látogatni, rövid vívódás után a közeli temetőt vettük célba a nap utolsó templomáért.

A Szent Vér temetőkápolna tornya csak pár évvel későbbi, mint maga a templomhajó, statikai probléma azonban már kezdetektől akadt. Az erősen felvizesedett homlokzaton a torony bejárata felé előrenyúló támpillérek és a toronytest sótalanítása zajlott ottjártunkkor Reversion rendszerrel. A magyar fejlesztésű eljárás hatékonyságáról és különböző falszerkezeteken való alkalmazásának finomhangolásáról Sarkadi Mártonnak már komoly tapasztalatai vannak, hiszen Jákon is szükség volt a használatára.

Ahogy az lenni szokott, a kápolna felújítása közben is fény derült olyan megoldandó feladatra, melyet az engedélyezési terv szakaszában még nem sejtettek. A boltozat megerősítése vált elsődlegessé, mely már az átroppanás határán állt a korábbi megerősítések és a templom eredeti fő tartószerkezetei elemeinek erőjátéka folytán. A karzaton állva kirajzolódó hossz és keresztirányú boltozati hullámok észlelésének a lemenő nap fényei már kevésbé kedveztek, de az érdeklődők egy része a padlástérben

az építésztervező magyarázataival megtekintette a barokk korihoz hasonló gerenda-vonórudas szerkezettel történt megerősítést. Természetesen voltak itt is, akik a harang felé vették az irányt és a toronysisak szerkezetét vették górcső alá.

A szakmai kirándulásokon már-már hagyományossá váló módon a program zárásaként mindvégig kitartó résztvevők az egyik Fő téri cukrászdában kerítették sort a látottak értékelésére, elemzésére. a megbeszélést a sok helyről ékeztetett résztvevők rövid bemutatkozása tette teljessé.

(fotó: Veöreös András)

A kirándulás tanulságainak levonása

Műemléki szempontból a kirándulás legnagyobb tanulsága a rendkívül magas szakmai színvonal a helyreállítást megelőző kutatásokkal, vizsgálatokkal kapcsolatos komplex gondolkodásmód (lásd a műemlék-helyreállítás ideális folyamatát a második bekezdésben). Az írott források kutatása mindenhol a lehető legalaposabb helyszíni kutatásokkal (régészeti kutatás, falkutatás, restaurátori kutatás) egészül ki. A tervezés megalapozására ahol kell statikai vizsgálat, ahol kell épületdiagnosztika, ahol kell faanyagvédelmi vizsgálat, ahol kell talajmechanikai vizsgálat készül. A hangsúly azon van, hogy a megalapozó vizsgálatokat nem a kormányrendelet mellékletének felsorolása határozza meg, hanem olyan dokumentáció készül, amilyenre valóban szükség van.

Elgondolkodtató, hogy vajon a műemlék-felügyeleti hatóság milyen szerepet játszik a folyamatban? Vajon minden héten ott vannak a munkatársai, hogy tanuljanak a felújítások folyamatából, segítsék, koordinálják a munkákat, vagy a szombathelyi irodából, látatlanban hozzák meg a huszonöt napos határidőn belül az alakszerűleg helyes hatósági döntéseiket?

Talán az eddigi legnagyobb létszámú kirándulásunk volt ez az ICOMOS fiatalok csoport körében, annak ellenére, hogy a nyugati országhatárra szólt a meghívás november közepén. A levelezőlista táblázatában még az utolsó pillanatban is jelentek meg feliratkozók, s még így is voltak meglepetés emberek a megjelent 25 fő között. S bár a szervezők ICOMOS fiatalokként emlegetik, életkorban egy igazán egészségesen vegyes társaság állt össze. Jó ez így. Ezeken a kötetlen alkalmakon felsejlik a résztvevők számára, milyen lehetett a műemlékvédelem intézményi területein dolgozni a többször megszakított tudásátadás-folytonosság előtt...

Jó volt együtt rácsodálkozni a régészeti feltárások körvonalazódó eredményeire, a restaurátori kutatások nehézségeire, a toronysisak kiegyenesítésének merész műszaki elképzeléseire, egy barokk boltozat megmentésének részleteire, s mindeközben egymásra a kialakuló beszélgetések közben.

H. Kolláth Mária – Veöreös András

Beszámoló az ICOMOS 2022-es közgyűléséről 2022. október 25-30, Bangkok - Thaiföld

Bangkoki jegyzetek

beszámoló az ICOMOS éves közgyűlésére tett utamról

Attól félek, hiába fűzném föl úti beszámolómat bármily szép ívű vonalra is, és próbálnék izgalmas kommentárokat tenni hozzá, ha csupán időrendben ez eseményeket sorjázatom, meglehetősen unalmas írás kerekedne ki belőle. Pedig utazásom, melynek során nemzeti bizottságunkat képviseltem az ICOMOS éves közgyűlésén, Bangkokban, egyáltalán nem volt unalmas: a környezetváltozás és az új impulzusok igen mély benyomást tettek rám. Igyekeztem út közben jegyzeteket készíteni élményeimről; azt remélem, talán többet kifejez és frissebb, ha ezeket osztom meg, a napló szerű, kronologikus leírást pedig mellőzöm. „Első bálózóként”, feltételezem, csupa olyasmiről írnék, amelyre egy tapasztaltabb csak legyint — de nekem mégiscsak nagy élmény volt egyfelől találkozni Thaiföld kultúrájával, másfelől látni egy (nemzetközi) ICOMOS közgyűlést.

Gergely megmondott mindent előre... Akkor valószínűleg a közgyűlések nagyrészt hasonlóak. Tényleg kicsit olyan volt, mint egy osztálykirándulás. Megvoltak a buzgólkodók és a lazák, a bennfentesek és a bátortalanabbak, a távolságtartóbbak meg akikkel össze lehetett kacsintani. Kevés téma jött elő, de ezek többnyire valóban többször is. És tényleg jöttek a latin-amerikaiak, hogy legyen harmadik hivatalos nyelv a spanyol. Azt mondta erre nekem John, Kanadából, hogy már a '90-es években is terítéken volt ez az ügy.

Egyébként lehet, hogy a tekintetben, hogy hányan beszélnek a Földön, a spanyol a harmadik a sorban, de az ICOMOS-ban nagyon nem. És miért volnánk beljebb, ha innentől mindent három nyelvre kellene fordítani? Különösen, hogy angolul ma már mindenki beszél. Illetve csak angolul beszél mindenki. Szegény francia szinkrontolmács. Ott ült becsülettel végig a teremben, és végezte a dolgát, amikor jó, ha három ember kért egyáltalán fülhallgatót a tolmácsoláshoz, és ők sem vették föl. Ez miért csak mindenki másnak egyértelmű, hogy egy új hivatalos nyelv bevezetésére sem szükség, sem pénz nincsen? Vagy én értek félre valamit?

Köd, homály, kábulat? Melyik szót is keresem, amely ezek között van; amelyik leírná a megérkezésem után belém markoló hangulatot?

Nem csak forróság van, hanem hozzá a magas páratartalom is. Dunszt. Kábultnak érzem magam tőle. Mintha le lennék lassítva. Nyomaszt.

Beltérben dübörög a légkondi. Az pedig túl hideg, és száraz is. És zúg. Állandóan zúg. Nem halljuk egymást rendesen.

Szmog is van, ezért sem lehet messzire látni. A vonat ablaka koszos, még rá is ragasztottak valami fóliát, hogy árnyékoljon. Így aztán nem látok tisztán.

Elemi élményem tehát, hogy tompult vagyok. Nem működnek úgy az érzékek, mint otthon. Hol vagyok egyáltalán? És a nyelvet sem értem, még akkor is nehezen, ha angolul beszélnek, olyan más az akcentus. Az írásuk is más. Összefoglalva olyan, mintha itt nem lehetne sem tisztán látni, sem hallani. Akkor már bárcsak a szaglásomat is néha eltompítaná valami...

Ezt a „hibrid-meeting” ügyet „sem kiköpni, sem lenyelni” nem tudom. Elképesztő pénz, idő, energia, környezeti terhelés a Föld minden tájékáról ide összeverődni. Csodálatos, hogy ma már megoldható, hogy úgy is bekapcsolódjunk egy megbeszélésbe, konferenciába, közgyűlésbe, el tudjuk mondani a gondolatainkat, hogy nem kell jelen lennünk fizikailag. De közben mégis összehasonlíthatatlan a két találkozás. Ha ezeket az embereket, akikkel most egy héten át együtt voltunk, csak a képernyőn át láttam volna, nem született volna ismeretség. Nincsenek meg a nüanszok, nem tudunk egymás mellé sodródni, mondani pár keresetlen szót, inni egy koktélt együtt, ha csak az információ megy át az interneten. Persze mi a cél...? De, ha valamit szeretnénk közösen, akkor úgy érzem, nem megkerülhető, hogy egy kicsit „összeizzadjunk” a trópusi napsütésben. Most már valakik vagyunk egymás számára. A zoom ezt nem tudja pótolni. Persze ebben semmi új nincs. Egy telefonbeszélgetés sem pótolja a valódi találkozást, mégis milyen jó, hogy már több mint egy évszázada tudunk telefonálni. Szükség van mindkettőre. Több regionális találkozás volna jó, talán kevesebb világtalálkozó, és persze a mindennapi ügyvitelhez hatékony és környezetbarát megoldás az internet. De végül lehet, hogy éppen így van jól, ahogyan van.

Bangkokig kellett mennem, hogy valamit jobban megértsek az ókori görög építészetből. A buddhista szakrális építészetnek számomra nagyon archaikus jellege van. A templomaik peripteroszok temenoszban. Kívül-belül az oszlopsor igen hasonló, de a krepidóma is megvan, ahogyan odabent az aranyozott „istenszobor”. Jellemző tartószerkezeteik a támasz-gerenda és az álboltozat. Micsoda időutazás! Talán a terek használata is igen hasonló lehetett, ahol nagy jelentősége van a személyes aktivitásnak, felajánlásoknak, imának, s kevesebb a hivatalos rítusnak. Viszont az ókori görög templomok halott és romos emlékek, ezek Thaiföldön a mindennapok részei. És vajon a mi templomaink is ennyire hasonlóak egy külső szemlélő számára, mint amilyenek én ezeket a templomokat látom? Bár itt, mintha szándékoltan törekednének a hasonlóságra. A fontosnak tartott tartalmat, ahogyan az évszázadok alatt kiérlelt építészeti formát is elmondják sokszor. Nagyon sokszor. Ezekből adódnak a fraktál szerű, összetett kompozícióik.

45-50 éves, barna hajú, európai, nő. Ez a par excellence résztvevője az ICOMOS közgyűlésnek. Persze sok mindenki más is van itt, de mégiscsak efelé korrelálunk. A beszámolókból kiderül, hogy nemzetközi szinten a tagságnak már a 10 %-a harminc év alatti. A magyar ICOMOS-ban gyakran megkapom, hogy én vagyok a fiatal. Hát, itt azzal kellett szembesülnöm, hogy már inkább „benne vagyok a korban”. Na most melyik az igazság?

A Bangkokon végigtekergő folyó, a Csaophraja vízszintje mintegy méterrel magasabb, mint a környező utcák szintje. Betonfalak tartják medrében a folyót, és néhol homokzsákokat is látni. A várost behálózó csatornákhöz zsilipeken keresztül visz az út. Nemrég ért véget a monszun, azért ilyen árvizes a világ, sőt már sokat apadt is az elmúlt héten. A főváros és környezete hatalmas alföld, 1-2 méteres tengerszintfeletti magasságban. Hát, ha itt a klímaváltozás miatt még csak egy métert emelkedik a vízszint, akkor nekik tényleg lefőtt a kávé...

A közgyűlés maga egy délutánt töltött csupán ki, de a találkozás adta lehetőségeket kihasználva még számos egyéb program kapcsolódott hozzá. A nemzeti bizottságok képviselőinek régiókénti találkozóján a közös ügyeket kötetlenebbül lehetett megbeszélni. Az európai elnököknek éppen a közgyűlés előtti héten volt online találkozója, ahol sok mindenről szó esett, így a helyszínen több tere lehetett az ad hoc témáknak. Felemelő élményként élték meg az európai kollégák, hogy az öreg kontinens messze a legnagyobb létszámmal képviseltette magát. Hosszabban beszélünk az ukrajnai háború okozta pusztításról, mely a műemlékeket is súlyosan érinti, illetve a segítség lehetőségeiről.

Az európai nemzeti bizottságok képviselőinek találkozója

A tanácsadó testület ülései töltötték ki a legtöbb időt. Itt többnyire az előre meghirdetett feszes program szerint haladtunk; a lényegre törő, rövid, jellemzően 5 perces prezentációk alapján átfogó képet lehetett kapni az ICOMOS-ban folyó aktuális ügyekről. A szervezet jelenlegi helyzete, az elkövetkező programok, a fenntarthatóság és a krízishelyzetek voltak a kulcs fogalmak a beszámolóknak.

Tisztújítás nem volt az idei közgyűlésen, de formális jellegét az is növelte, hogy a lényeges kérdésekről a közgyűlés utáni héten, online lehetett szavazni. Itt a szokásos éves beszámolókon túl két izgalmasabb kérdés került terítékre, az egyik a tagdíjemelése, a másik, hogy ezután az ICOMOS-ban tisztségekre ne csak a nemzeti bizottságok elnökei, hanem az alelnökök, illetve a volt elnökök és alelnökök is választhatók legyenek. Ez utóbbihoz ellenvéleményt fogalmazott meg a belga nemzeti bizottság, akik a korábbi nemzeti tisztviselők választhatóságát túlzott szélesítésnek ítélték. A közgyűlés végülis mindkét módosítást elfogadta.

A közgyűlést három félnapos szekcióból álló, három helyszínen zajló tartalmas tudományos szimpózium követte. A résztvevők két félnapos és egy egynapos szakmai tanulmányúton is részt vehettek, melyek Bangkok illetve Ajutthaja kiemelkedő szakrális emlékeit vették célba.

A hatalmas történeti épületegyütteseik esetében, mint amilyenek a nagy templomkörzetek vagy a régi király palota, kifejezetten izgalmasnak találtam, ahogyan azokat mesterséges tájjá alakították. Noha a növények festői megformálásában egyértelmű a keleti jelleg, az összkép mégis geometrikus, sőt pontosan tájolt, derékszögű rendszert alkot. Az épületek és a burkolt felületek arányaiban sok helyet elfoglalnak. Minden bizonnyal az éghajlatnak köszönhető legmegkapóbb sajátosságuk: az átmeneti jellegű, fedett-nyitott tereknek a sokfélesége, illetve a teljesen sík terepadottságok ellenére a számos – kis méretkülönbségű – szint, terasz, mellvéd, térhatároló fal alkalmazása. Mindez úgy eredményez izgalmas átlátásokon keresztül homogén karakterű megjelenést, hogy közben mintha egy végtelen struktúrának, egy állandóan finoman változó-hullámzó épített tájnak látnánk egy darabját.

A hivatalosan jelenleg 280 fős fizetős tagsággal a magyar bizottság nagynak számít. Mint megtudtam, éppen nem vagyunk benne a tíz legnagyobbban, a tizedik Kína, 292 fővel. Hozzávéve hazánk népességét, szép létszámmal büszkélkedhetünk. (Népességarányosan vannak még igen nagy nemzeti bizottságok, például Macedónia vagy Észtország.) A szép számú tagság ellenére a cél egyértelműnek tűnik, a létszámunk növelése kellene legyen. Ennek két iránya adódik, az egyik, hogy több fiatalat bevonzunk, a másik, hogy több embert ráébrésztünk, hogy az ICOMOS tagságban ne csak a lehetséges kedvezményeket lássa, hanem egy hasznos fórumot arra, hogy közösen tegyünk valamit a műemlékvédelemért.

Persze, így könnyű, ha nincsen fagy. No meg, ha a romos épület nem kőbánya. Ajutthajában, a terjedelmes világörökségi területen a fél évezredes templomok sokszor látszólag érdemi konzerválás nélkül is bámulatos állapotban vannak. Persze, romok. De sok helyen ott van rajtuk a vakolat, bennük a fa áthidaló, a nem éppen klinker minőségű, hanem nagyon is porózus téglá pedig bizony nincsen szétfagyva. Igen, a növényeket rendszeresen kell róluk leszedgetni, és dűledeznek a súlyos épületek a mocsaras altalajon, szóval Sziámban sincs kolbászból a kerítés. De azért így könnyű...

Ajutthajában a különböző templomkörzetekben az információkat közlő táblák mellett – fedett-nyitott pavilonokban elhelyezett – hatalmas, elvi rekonstrukciókat ábrázoló makettek segítik a megértést.

Nagyon informatívak, egyúttal valószínűleg hűtik is a rekonstrukciós vágyakat. Nem mintha olyan társadalmi elvárásokat tudtam volna ennek a helyszínnek a kapcsán bármi módon kitapintani a múlt újraírásával kapcsolatban, mint amilyent olykor hazánkban tapasztalhat az ember. Ezek a romok hatalmasak, rekonstrukció nélkül is impozánsak, de nem csak erről lehet szó. Talán jobban átérzik, hogy a XVIII. században elhagyott-elpusztított, középkori alapítású egykori fővárosuk templomainak természetes és történelmileg hiteles állapota, hogy romosak. Bizonnyal nem is várnak el tőlük más funkciót, mint hogy történelmük hű tanújelei legyenek.

Más kicsit a helyzet a bangkoki XVIII-XIX. századi templomoknál. Noha láthattunk szakszerű falkép restaurálásokat is, többször inkább azt éreztem, a szerkezeteknek eredeti anyagukban történő megőrzése nem prioritás, a ropogós, makulátlan, aranyozott, csillogó-villogó megjelenés inkább. Ez a hozzáállás éppenséggel számos hazai megrendelőre is jellemző.

Bangkoki hangulat

Piaci hangulat

Wat Arun temploma Bangkok legfőbb jelképének számít

Bangkok látképe egy arany hegynek nevezett mesterséges templomdomb tetejéről

Az egyik királyi palota részlete

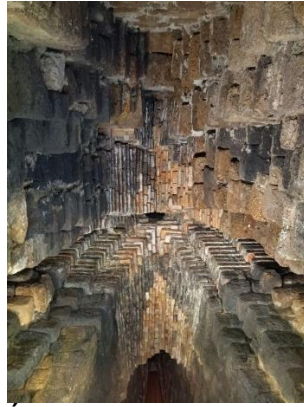
Az egyik királyi palota kertjének jellemző részlete

Wat Suthat temploma

Wat Ratchaburana

Álbozzat a Wat Ratchaburana központi sztúpájában

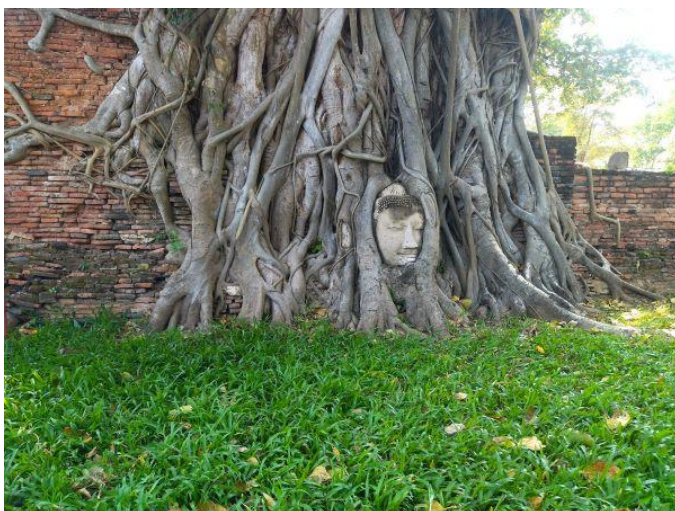
Elvi rekonstrukciót mutató makett Ajutthajában

Megbillent sztúpa Ajutthajában

Porózus téglák Ajutthajában

Az ajutthajai Wat Maha That templomban a fa gyökerei közé ékelődött szobortöredék a közhiedelemmel ellentétben minden bizonnyal nem réges-régen, hanem a '60-as években kerülhetett ebbe a pozícióba. A turisták viszont szeretik fotózni.

Nemzetközi kókuszdiózás

A közgyűlés tagjai két félnapos és egy egynapos közös, vezetett szakmai kiránduláson vehettek részt. A képen a társaság Wat Arun templomát nézi.

A közgyűlés utáni napokon megtartott tudományos konferencia a szakralitás, a vallási örökség témaköréhez kapcsolódott. A nyitó előadást egy fiatal német nő tartotta, zavarba ejtően jó angoltudással. Ő a szakrális, pontosabban a vallási és rituális helyek szakbizottságának vezetője (PRERICO: ICOMOS International Scientific committee on Places of Religion and Ritual).

Hazai bizottságunk még nincsen ebben a témában. Pedig örökségünk, az van bőven.

Hozzunk létre hazai PRERICO bizottságot!

Többet fogok zenélni. Ha hazaérek, többet fogok zenélni.

A zenélés bizonyos szempontból haszontalan tevékenység. Nem lesz belőle élelem, se pénz (már ahogyan én tudom üzni, amatőr módjára, barátokkal vagy egyedül, de pusztán önmagáért), a lakás sem lesz tisztább tőle, és a műemlékeinket sem mentjük meg vele. Mégis, most úgy érzem, hogy nagyon is megfelelő válasz lehet a zene az életre.

Már jó ideje megyünk a busszal az autópályán. Csak hömpölyögnek mellettünk az autók, megszámolni sincs kedvem, hány sávon egymás mellett. Bangkokban végeláthatatlan a magasházak sora. Az agglomerációval együtt többen élnek a városban, mint egész Magyarországon, sőt mondhatjuk, hogy többen, mint ahány magyar él a Földön. És a várostól távolabb is csak házak és házak, megművelendő földek, belvív, és szemét, szemét, végig az út mentén. Ő, hát az élet annál is rövidebb, hogy mindezt megnevezze az ember, nemhogy megismerje vagy a kínálkozó feladatokat elvégezze. És ez csak az, amit éppen az ablakból látok. Micsoda illúzió hát, hogy majd egyszer elvégzem a feladataimat; ha keményen, sőt mindig még egy kicsit keményebben dolgozom, akkor majd a végére érek bárminek. Á, dehogy.

De azért arra tudok törekedni, hogy a feladataimat legjobb tudásom szerint, igényesen, szeretettel végezzem. Ebből átmenetileg származhat valami jó, valami örömteli. Például egy milió, ahol jó lenni. Mondjuk, amikor zenél az ember. Ha hazaérek, többet fogok zenélni.

(fotók: Nagy Gergely Domonkos)

Nagy Gergely Domonkos

Elhunyt Rezi Kató Gábor (1963 – 2022)

Itt ez a fotó, abban az időben készült amikor Gábor az új irodáját foglalta el az esztergomi várban, derűs volt, tetszett neki a kilátás, a Dunára, a magyar királyok ősi székhelyén, tele volt tervekkel. Iszunk egy kávét? ..., és ittunk egy kávét, és kóstolgatta az esztergomi, számára akkor még kevésbé ismert közeget.

Új íróasztalt akart, mert sokat fogok itt dolgozni, mondta. Aztán tíz évig jött és ment, és dolgozott, 2018-tól egyszerre két feladatot is ellátva, a Vármúzeum igazgatójaként, és a főintézmény főigazgató-helyetteseként, ami nem volt éppen könnyű...

Gábor most elment, nem jön, irodája ajtaja nem nyílik többé. 59 éves volt. Túl fiatal.

Életének nagy részét szó szerint a Magyar Nemzeti Múzeumnak áldozta. A pihenési idő sosem jött el. Tehetségét, sokszor tudományos ambícióit is visszaszorítva, a múzeum vezetésére fordította. Mindig igyekezett az intézmény számára a leghatékonyabb megoldásokat megtalálni, nehéz helyzetekben is kiegyensúlyozott, emberséges vezető maradni.

Elvesztettük derűjét, finom fanyar humorát, a csillogó szemek alatti félmosolyát.

1963. július 5-én született Budapesten. Most lett volna 60 éves.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem régészet-történelem szak után programozó matematikus diplomát szerzett. Szakmai érdeklődése és tevékenysége szűkebb területe az újkőkor és rézkor történeti eseményeinek kutatása, matematikai-statisztikai programok, elemzési módszerek fejlesztése a régészeti alkalmazásokban. Számos adatbázis, digitális rendszer, kiadvány fejlesztésében működött közre. Szakértőként, szakfelügyelőként részt vett a múzeumi és közgyűjteményi szakterület digitalizálási projektjeinek tervezésében, ellenőrzésében, koordinálásában. Alapító tagja volt a Magyar Régész Szövetségnek, 1992–1997 között a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat titkára. 1998–2002 között a Neumann János Számítógéptudományi Társulat Közgyűjteményi Szakosztályának alelnöke, 1999–2002-ig az Országos Tudományos Kutatási Alap Régészeti Zsűrijének tagja. 2000-től tizenkét éven át a Régészeti Kutatások Magyarországon című kötetek Szerkesztő Bizottságának elnöke. 35 évig volt munkatársa az Magyar Nemzeti Múzeumnak, Főigazgató-helyettesi munkássága elismeréseként idén márciusban átvehette a Magyar Érdemrend lovagkereszt polgári tagozat kitüntetését.

Segítségével több ICOMOS rendezvénynek adott otthont az Esztergomi Vármúzeum, folyamatosan segítette a nemzetközi és a magyar Falképbizottság tevékenységét. "Kicsit fázni fogtok a márványteremben" ..., mondta, legutolsó, októberi három napos rendezvényünk előtt.

Kedves Gábor, bárcsak velünk fázhatnál még nagyon sokszor!

Rezi Kató Gábort a Kulturális és Innovációs Minisztérium, valamint a Magyar Nemzeti Múzeum is saját halottjának tekinti.

Wierdl Zsuzsa

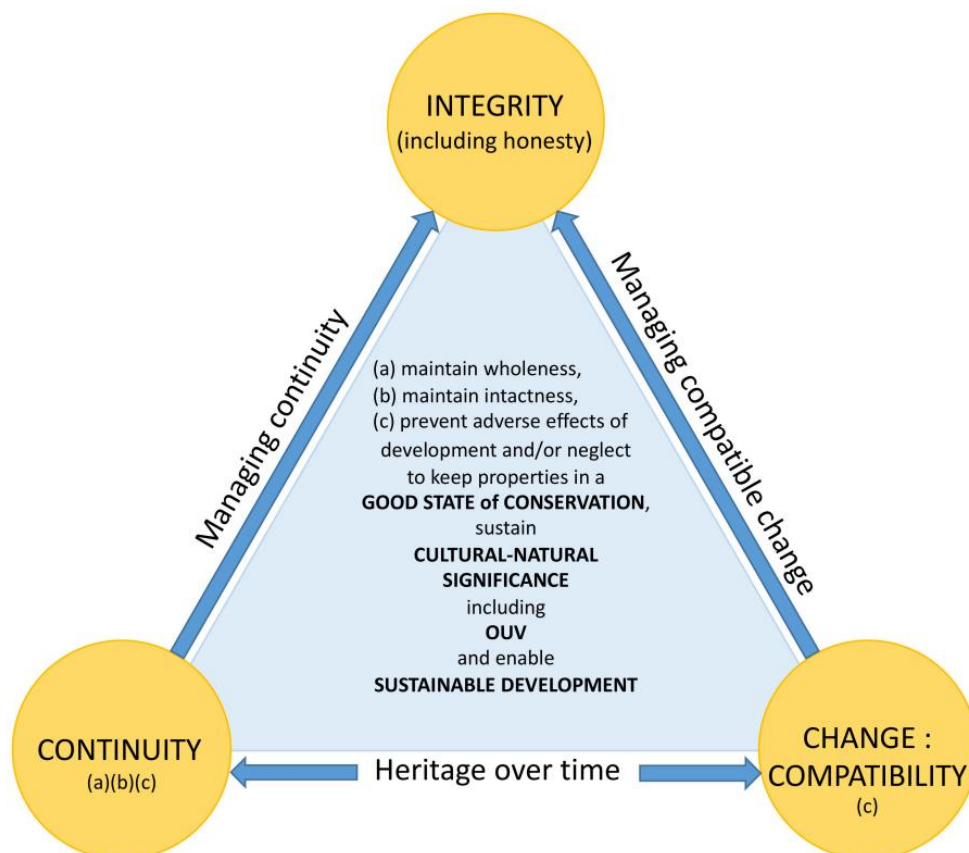

Beszámoló az ICAHM 2022 decemberében Dublinban tartott konferenciájáról

Az ICAHM (International Committee on Archaeological Heritage Management) négyéves kényszerszünet után 2022. december 8-10-én tartotta meg egyébként évente esedékes konferenciáját. Mivel a konferenciára a Világörökségi Egyezmény 50. évfordulóján került sor, érthető módon a világörökség alapelemeinek régészeti szempontú elemzése került a középpontba: A világörökségi mozgalom fejlődése és befolyása a régészeti örökség-menedzsmentre 1972 óta. A konferencia hat szekcióban zajlott le.

Az 1. szekció témája a világörökségi politika és menedzsment fő szempontjait elemezte John Peterson (ICAHM elnöke) szervezésében. Figyelemre méltó megállapításként hangzott el, hogy a világörökségi helyszínek esetenkénti túlhasználata, kereskedelmi és tulajdonosi érdeklődése különösen a rohamosan romló klimatikus viszonyok közepette a kiemelkedő egyetemes érték (Outstanding Universal Value) újragondolását követeli meg. Az elhangzott öt előadás szíriai, afrikai és európai példákön keresztül világította meg ezeket a kérdéseket.

A 2. szekció szervezője Matthew Whincop (Ausztrália) volt, a téma pedig az autenticitás. Bevezető előadásában kifejtette, hogy az elmúlt harminc évben felgyülemlett, elsősorban nem-nyugati régiók őslakossága és a szellemi örökség világörökségi beemelése szétfeszíti az 1994-ben született, inkább tudományosan megfogalmazott autenticitás-fogalmat. A szekcióban tartott előadások jól tükrözték ezt a szellemet, a később, Roha W. Khalaf (Kuvait) „memorial lecture”-ként elhangzott előadása pedig erőteljesen megkérdőjelezte az autenticitás hagyományos értelmezését és szóhasználatát. Indoklásában a folyamatosságnak a jelentőségét emelte ki, és annak a javaslatának adott hangot, miszerint az autenticitást helyesebben a múltból a jelenen át jövőbe vezető folyamatosságként kell felfogni, és ennek megfelelően a Continuity fogalmával kellene felcserélni. Már korábban publikált tanulmányában azt javasolja, hogy a Világörökségi Bizottság vizsgálja felül az autenticitás és az integritás kérdéskörét, és találjon az ellentmondásokra olyan megoldást, ami egyrészt közelebb hozza a természeti és a kulturális világörökséget egymáshoz, másrészt hangsúlyosan utal a világörökségi érték folyamatosságára időbeli változására.

Policy Proposal for the Implementation of the UNESCO World Heritage Convention. (© 2020 Roha W. Khalaf).

A 3. szekció az integritás kérdéskörét járta körül Margaret Gowen (Írország) irányítása mellett. A főelőadást Mechtild Rössler, a Világörökségi Központ korábbi igazgatója tartotta meg. E sorok írója a Danube Limes West nemzetközi sorozatnevezést elemezte az integritás három különböző szintjén, a Római Birodalom egész limese (Frontiers of the Roman Empire World Heritage Cluster), a limes épített elemeinek teljessége szempontjából az egyes létesítmény-típusok alapján, illetve az egyes részhelyszínek integritása szempontjából, az utóbbinál figyelembe véve a nevezett helyszín és védőzónája határvonalait. Az integritás további szempontjait ez és a további előadások többszörösen tárgyalták.

A 4. szekció a klimatikus változások integritásra gyakorolt hatásait vizsgálta, különösen az ilyen szempontból sokszor legveszélyeztetettebb régészeti örökségre. Will Megarry (Ausztrália) kiemelte az emberi tényező klimatikus viszonyokra gyakorolt romboló hatását, és kezdeményezte új eljárások és technikák alkalmazását. Az előadásokból félelmetes kép bontakozott ki, ami arra hívja fel a figyelmet, hogy ezekre a változásokra már most sokkal jobban oda kellene figyelni, mint gondolnánk, és mielőbb meg kell tenni a szükséges és lehetséges intézkedéseket. Jó példa lehet a skót kezdeményezés, ahol kidolgozták és alkalmazzák a klimatikus sebezhetőségi indexet (Climate Vulnerability Index).

Az ICAHM és munkacsoportjai aktívan részt vesznek a világörökségi helyszínek értékelésében, monitorizálásában. Az 5. szekció Nicole Francheschini vezetésével ezt a tevékenységi kört foglalta össze, ebből mutatott föl jó példákat. A munkacsoportok egyre hatékonyabb munkát végeznek menedzsment-tervezésben, a társadalmi érdeklődés felkeltésében, a civil társadalom bevonásával és más területeken. Jó példa volt ebben a tekintetben egy civil, nonprofit szervezet részvételének a bemutatása a tarquiniai etruszk temető gondozásában.

A 6. szekcióban az ír régészeti örökségvédelem eredményeiről adott számot Gabriel Cooney professzor emeritus és a szekció öt előadója. Az előadások a világörökségi ügy széleskörű demokratikus kezelésén túl foglalkoztak a jelen helyzettel, de több esetben a jövőre nézve is fontos megállapításokat tettek. Értelemszerűen e szekció témájának az életben és a valóságban való folytatását nyújtotta az egynapos kirándulás, amelyen két olyan őskori helyszínt, az ott épen megőrzött halomsírokat és régészeti emlékeit tekintette meg a konferencia tagsága, amelyek a kivételes emlék korát megelőző és az azt akár napjainkig követő időben fontos szerepet játszottak az ír történelemben. A Tara nevű hely újkőkori halmjai a korai ír korszakban mint koronázó hely élt tovább, aminek emlékét máig őrzi a hagyomány.

Tara, a sírkamra bejárata

Navan Fort más szempontból érdemel különleges figyelmet. A bronzkori halomsír tetején a feltárás szerint a vaskorban egy hatalmas kör alakú, feltehetően kultuszhelyként használt épület állt. A halom körül többszörös sánc látható, és a közelben további őskori leletek bizonyítják a hely mindenkori jelentőségét. Mindkét helyszín olyan látogatóközponttal rendelkezik, amely az érdeklődők fizikai és szellemi felfrissülését segítik elő, és akár egészsznapos programokat is tudnak nyújtani.

Navan Fort

Természetesen nem véletlen, hogy a konferencia tagsága ezeket a helyszíneket látogatta meg, mivel folyamatban van Írország uralkodói helyei (The Royal Sites of Ireland) világörökségi nevezésének előkészítése. Kiemelendő, hogy az előkészítés és tervezés igen fontos eleme az ír társadalom véleményének kikérése és figyelembevétele. A közvéleménykutatás megtörtént, eredményét közzétették. Példamutató a módszer, a kérdések megfogalmazásának alaposága, a válaszok több szempontból való kiértékelése.

Az eredményes és hasznos konferencia zárásaként Ausztrália, a következő konferencia szervezője meghívta az ICAHM tagságot egy remélhetőleg hasonlóan izgalmas összejövetelre a távoli kontinensre.

Visy Zsolt

*Minden kedves tagtársunknak, barátunknak
békés, boldog, örömteli,
egészségben és eredményekben gazdag
2023-as évet kívánunk !*

**ICOMOS Híradó,
a Magyar Nemzeti Bizottság közleményei**
Szerkesztőség: H-1113 Budapest, Daróczi út 1-3
Telefon: +36/70/7090813
E-mail: secretariat@icomos.hu
Honlap: www.icomos.hu
Kiadja az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága
Felelős kiadó: Dr. Nagy Gergely
Szerkesztő: Keller Annamária
HU ISSN 2062-4964 (Nyomtatott)
HU ISSN 2062-4972 (Online)

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság egyéni és jogi tagságával járó előnyök:
- informáltság a műemlékvédelem hazai és nemzetközi híreiről, eseményeiről, pályázatairól, ösztöndíjairól, stb.
- az ICOMOS elektronikus körlevelek, az ICOMOS honlap (www.icomos.hu), az ICOMOS Híradó és az ICOMOS News/Nouvelles ICOMOS révén
- ingyenes vagy kedvezményes belépésre jogosító tagsági kártya a világ számos múzeumába, műemlékébe, romterületére
- az UNESCO/ICOMOS Dokumentációs Központjának szabad használata